

การเสด็จประพาสทุ่งสงแต่ครั้งอดีต

ชัยมงคล กองทองคำ *

ในอดีต

มีพระมหากษัตริย์ยุครัตนโกสินทร์เสด็จปักยี่ได้ เป็นทางการเท่าที่ปรากฏ คือ รัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ สำหรับรัชกาลที่ ๕ เคยเสด็จภาคใต้ และหัวเมืองมลายู ถึง ๕ ครั้ง เนื่องจากยุคนั้นหัวเมืองมลายูถูกอังกฤษแทรกแซง เคยปรากฏเสด็จเยี่ยมไทรบุรี ซึ่งเป็นเมืองอยู่ในความดูแลของนครศรีธรรมราชแต่พระยาสุธรรมมนตรี (หนูพร้อม) ไม่ได้ร่วมรับเสด็จ จึงถูกตำหนิจากรัชกาลที่ ๕ และเรียกตัวหนูพร้อมเข้ารับการช่วยราชการที่กรุงเทพฯ อยู่ระยะหนึ่ง ก่อนการปฏิรูปจึงให้กลับมารับราชการเมืองนครศรีธรรมราชและเปลี่ยนแปลงเพื่อประกาศปฏิรูปการปกครอง ร.ศ. ๑๑๖

สำหรับรัชการที่ ๖ นั้นเคยเสด็จตามรัชกาลที่ ๕ ได้เคยเสด็จมาเมืองนครศรีธรรมราชครั้งยังทรงพระเยาว์ และก่อนขึ้นครองราชย์ได้เสด็จภาคใต้ตามจดหมายเหตุที่นำเสนอมาในเอกสารเล่มนี้

ข้อสังเกตตามหลักฐานราชการนับว่า **ทุ่งสง** เกิดเป็นอำเภอ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ตามจดหมายเหตุ รัชกาลที่ ๖ เขียน **ทุ่งสง** เป็น **ทุ่งสรง** และทรงบันทึกว่า **ทุ่งสง** เป็น **ทุ่ง** ที่ล้อมรอบด้วยภูเขาเป็นที่ลุ่ม ยากแก่การสร้างถนนหนทางในยุคนั้น

ภาคผนวก

การเทียบศักราช ก่อนการประกาศใช้ พ.ศ. เมื่อ ๒๔๕๕ ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ศักราชที่นิยมใช้มี มหาศักราช จุลศักราช ศักราชทางกฎหมาย รัตนโกสินทร์ (ร.ศ.) ใช้สมัยรัชกาลที่ ๕, ๖

การเทียบศักราชเป็น พ.ศ.

๑. มหาศักราช เกิดหลัง พ.ศ. ๖๒๑ หรือ ๖๒๒ ปี*

๒. จุลศักราช (จ.ศ.) เกิดหลัง พ.ศ. ๑๑๘๑ หรือ ๑๑๘๒ ปี*

๓. ร.ศ. เกิดหลัง พ.ศ. ๒๓๒๔ ปี

๔. ศักราช ที่ใช้ทางกฎหมาย กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเรียกว่า ศักราชกฎหมาย สอบได้ว่าเกณฑ์น้อยกว่า มหาศักราช ๓๐๐ ปีถ้วน ในกฎหมายเดิมหลายลักษณะ (สารานุกรมประวัติศาสตร์ ของ ส.พลายน้อย เรื่อง ศักราชพิมพ์ครั้งที่ ๒/๒๔๒๗)

เอกสารเล่มนี้ได้กล่าวถึงศักราชอยู่หลายตอน อาจคาดเคลื่อน เช่น

ศักราช ๑๕๘๘ นำเป็นศักราชทางกฎหมายเทียบได้ดังนี้

๑๕๘๘ - ๓๐๐ - ๑๒๘๘ x ๖๒๒ เป็น พ.ศ.

๑๕๑๐

* อาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดเขาโร สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งสง

* เพราะบางฉบับอาจนับปี ปรีณิพพาน เป็น พ.ศ.๐ และบางฉบับอาจนับเป็น พ.ศ.๑

อาจเป็นยุคต้นอยุธยา หรือ ๑๕๘๘ x ๖๒๒ = พ.ศ. ๒๒๑๐ เป็นยุคพระนารายณ์

ศักราช ๑๑๗๓ เป็น จ.ศ. ๑๑๗๓ x ๑๑๘๒ = พ.ศ. ๒๓๕๕ เป็นยุครัชกาลที่ ๒

ข้อมูลในเอกสารฉบับนี้ยังมีได้มีการวิเคราะห์ อาจมีข้อผิดพลาด การรวบรวมข้อมูลใช้เวลาสั้นขาดงบประมาณดำเนินการ แต่หวังว่าโอกาสต่อไปคงได้รับความร่วมมือจากทุกท่าน เพื่อประวัติทุ่งสงได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

รายละเอียดจดหมายเหตุเสด็จปักขีไต้(ร.ศ.๑๒๘)

ได้มีจดหมายเหตุ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามบรมราชากุมาร ร.ศ. ๑๒๘ (๒๔๕๒) ครั้งยังไม่ครองราชได้เสด็จหัวเมืองปักขีไต้เสด็จทางทะเล ขึ้นชุมพรเสด็จทางบกมาระนอง ตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง (ใช้เรือ) ถลาง พังงา มากระบี เกาะลันตา เกาะลิบง (โดยมอเตอร์คาที่พระยารัษฎาจัดถวาย) ขึ้นตรัง (ขณะนั้นอยู่กันตั้ง) สู่บางรักษ์ ทับเที่ยง เขาขาว (ห้วยยอด) พักแรมที่กะปาง ณ พลับพลาหน้าโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ๖ เสด็จโดยช้างถึงที่วัง พักเที่ยง ณ พลับพลาที่วัง (บริเวณบริษัทสินพัฒนา ปัจจุบัน) เสด็จโดยช้างถึงทุ่งสง พักแรมเสด็จต่อจากอำเภอร้อนพิบูลย์ โดยมีมาถึงเสาชง ศาลามีชัย เข้านครศรีธรรมราชเสด็จกลับกรุงเทพฯ โดยทางเรือ

ข้อความในจดหมายเหตุ ตอนเสด็จผ่านทุ่งสงมีดังนี้

“วันศุกร์ ที่ ๒๑ เวลาเช้าขึ้นรถโมเตอร์ไปเที่ยววัดหาร ซึ่งตั้งอยู่ริมทางที่ไปท่ามะพร้าวแต่ก่อนถึงท่ามะพร้าว ที่มีถ้ำเล็กๆ อยู่ถ้ำหนึ่ง ซึ่งใช้เป็นวิหาร มีพระพุทธรูปปั้นด้วยปูนอยู่เต็มไปทั้งนั้น รูปร่างดูไม่ได้สักองค์เดียว เห็นจะเป็นเพราะใช้ถ้ำนี้

เป็นวิหารจึงเรียกนามว่า วัดหาร ในถ้ำนี้มีเทวรูปพิมพ์ฝังอยู่มาก ทำด้วยดินอย่างพระพิมพ์ แต่ดูเหมือนจะไม่ได้เผา มีเป็นสองชนิด ชนิดใหญ่มีเทวรูปซึ่งเข้าใจว่าพระอิศวรอยู่กลางมีบริวารรอบชนิดย่อมมีแต่เฉพาะเทวรูปที่อยู่กลางชนิดใหญ่ไม่มีบริวาร ข้างหลังพิมพ์ตัวอักษรเข้าใจว่าจะได้มีผู้ถือศาสนาพราหมณ์ทำขึ้นไว้แต่โบราณกาล ดูน่าจะถือเอาเป็นพยานว่า พราหมณ์ได้มาอยู่ตามแถบนี้ด้วย

เวลาบ่ายขึ้นรถโมเตอร์ออกจากเขาขาวฝนตกอยู่บ้างจึงเปียที่นากลัวว่าจะเดินไม่ได้ตลอดเพราะถนนอยู่ข้างจะอ่อน แต่ก็พะเินไม่มีเหตุขลุกขลักอันใด ทางไปในป่าโดยมากมีบ้านคนบ้างก็ห่างๆ จนถึงที่พรมแดนมีตลาด ซึ่งทราบเกล้าฯ ว่าติดดีพอประมาณ ราษฎรทางเขตรกะปาง ในเขตรเมืองนครก็ได้เอาไพร่ใช้ตลาดนี้

พระยาชลบุรารักษ์^๑ พระยาศิริธรรมบริรักษ์ และข้าราชการมณฑลนครศรีธรรมราชได้คอยรับอยู่ที่พรมแดน ลงจากรถเดินข้ามคลองโดยสะพานชั่วคราวที่พลับพลาตำบลกะปาง ระยะทางจากเขาขาวมา ๖๐๐ เส้นเศษ

พลับพลาที่กะปางนี้ คือที่สร้างขึ้นเตรียมตัวรับเสด็จได้ฝ่าล่องธุลีพระบาท เมื่อกำหนดจะเสด็จพระราชดำเนินเมื่อปีกลายนี้ ครั้นไม่ได้เสด็จกลับพลาก็ยังคงทิ้งไว้ มาครั้งนี้จึงได้ใช้พลับพลาใหม่ แต่ซ่อมแซมฝาใหม่ แลตกแต่งขึ้นเท่านั้น คนที่มาคราวนี้ยังหลวมที่อยู่มาก พอเสด็จถึงกะปางได้สักหน่อยฝนก็ตกมาก อากาศเย็นสบายดี

วันเสาร์ ที่ ๒๒ เวลาเช้าขึ้นช้างออกจากกะปางเดินทางในป่าโดยมาก ฝนตกเรื่อยๆ เพราะฉะนั้น ถึงแม้จะเอารถโมเตอร์ข้ามมาได้ก็เดินไม่

๑ (เจริญ จารุจินดา)

สดวกเพราะถนนยังไม่ได้โรยศิลา แลสะพานก็ยังไม่มีย
อย่างมั่นคง ได้พักร้อนที่ตำบลที่วัง แล้วเดินทางต่อ
มาพักเริ่มที่ทุ่งสง ทุ่งนี้เป็นทุ่งใหญ่แต่อยู่ในวงเขา
ทำนาเต็มไปทั้งทุ่ง ระยะทางที่เดินวันนี้แต่กะปางถึง
ที่วัง ๒๔๕ เส้น แต่ที่วังถึงทุ่งสง ๑๕๒ เส้น

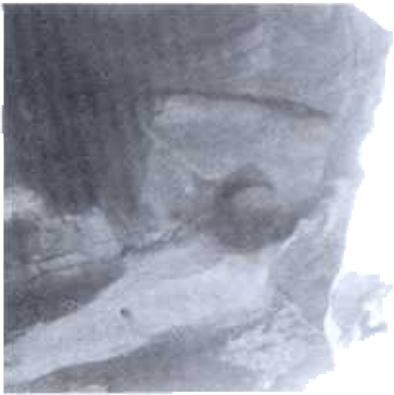
วันอาทิตย์ ที่ ๒๓ วันนี้เดินทางด้วยช้างอีก
ตลอดวัน พักร้อนที่ปากแพรก ที่พักตั้งอยู่ริมลำธาร
น้ำใสเย็นดี ราษฎรกล่าวกันว่าถ้าใครโยนศิลาลงใน
ลำธารนี้ฝนต้องตก ซึ่งอาจเป็นไปได้ เพราะที่นี้ดูเหมือน
จะเป็นที่ฝนตกบ่อยๆ อยู่แล้วเป็นธรรมดา เพราะ
อยู่ริมเขาใหญ่ ที่พักตั้งอยู่ในหุบ คล้ายๆ ที่ท่าไม้ลาย
รู้สึกว้าซื้นๆ คล้ายๆ กัน ออกจากปากแพรกเดิน
เข้าไปในหว่างเขา เป็นซอกแคบ ทางเดินไปคล้าย
ทางหินซอก แต่ทางนี้ซอกแคบกว่า แลทางน้ำก็ไหล
แต่รินๆ ไม่เป็นลำห้วยใหญ่เหมือนหินซอก พอออก
จากซอกเขานี้ถึงทุ่งใหญ่ เดินไปในทุ่งนี้อีกราว ๒
ชั่วโมงจึงถึงที่พักที่ตำบลร้อนพิบูลย์ ระยะทาง
ทุ่งสงถึงปากแพรก ๒๔๕ เส้น จากปากแพรกถึง
ร้อนพิบูลย์ ๒๔๖ เส้นเศษ ทางที่มาวันนี้ใช้เป็นทาง
เกวียนได้ และโดยมากเป็นทางกว้างๆ ถ้าแก้ไขเสีย
นิดหน่อยก็จะทำให้รถโมเตอร์เดินได้ ในเขตอำเภอ
ร้อนพิบูลย์สะพานได้ทำแล้วหลายแห่ง ที่ชนไม้มา
กองไว้แล้ว แต่ยังมีได้ทำก็มี พระยาชลว่าเงินยังไม่มี
พอที่จะทำถนนแลสะพานให้ตลอด จึงต้องค่อยทำ
ค่อยไปเช่นนี้ ถึงในเขตอำเภอทุ่งสงก็เหมือนกัน
การที่จะทำถนนสายนี้ จะมีที่ลำบากอยู่ที่แต่ที่เป็นที่
ต่ำ ซึ่งน้ำน้ำน้ำท่วมทำให้ถนนเป็นอันตรายไปได้บ้าง
แต่ที่เช่นนี้ไม่ผู้จะมีหลายแห่งนัก

วันจันทร์ ที่ ๒๔ เวลาเช้ามีม้าออกจาก
ร้อนพิบูลย์ แดดร้อนจัดแต่มีลม เพราะฉะนั้น ถ้ามี
วังก็ไม่ใคร่จะรู้สึกร้อน ถนนดีไม่ใคร่จะมีฝุ่น เดิน
ทางชั่วโมงเดียวก็ถึงที่พักร้อนริมลำคลองเสาชง ซึ่ง

เป็นลำน้ำใหญ่ เป็นทางลีนค้าเดินขึ้นมาจากปากพนัง
ระยะทางจากร้อนพิบูลย์มา ๒๕๑ เส้น รับพระราช
ทานกลางวันแล้วเดินทางต่อมามากชั่วโมงเศษๆ ถึง
ที่ตำบลศาลามีไชย-ทางราว ๓๒๐ เส้นเศษ หยุดที่
โกลนทวารพราหมณ์รอน้ำสังข์แล้วเข้าทางโกลนทวาร
พระสวดไชยันโตได้ขึ้นไปพักบนพลับพลาเปลื้องเครื่อง
เปลี่ยนเครื่องแต่งตัวแล้วขึ้นช้างแห่เป็นกระบวนเข้า
เมือง เข้าทางด้านใต้ผ่านเมืองมาออกทางเหนือมา
พักที่พลับพลานำเมือง ทางจากศาลามีไชย ๑๕๐ เส้น
เวลาเย็นได้ขึ้นรถม้าเข้าไปที่วัดพระบรมธาตุ เข้าไป
บูชาในวิหารพระม้าแล้วได้ไปดูของโบราณที่วิหารเขียน
ของเหล่านี้ฟังได้เริ่มรวบรวมขึ้น เพราะฉะนั้นไม่ผู้จะ
มีชิ้นอะไรดีๆ นัก มีเป็นถ้วยชามชนิดเทพประนม
เป็นพื้นแล ผู้ที่ดูแลที่นี้ก็ดูเหมือนไม่ผู้สกัดในทาง
มิวเซียมนัก ออกจากที่วิหารเขียนไปที่พระเจ้าศรี
ธรรมมาโศก แล้วจึงไปที่พระธรรมศาลาพระสงฆ์ ๒๐
รูป มีพระศิริธรรมมุณีเป็นประธาน ได้เจริญพระพุทธ
มนต์จบแล้ว จุดดอกไม้ มีการมหรศพต่างๆ ตลอด
พระบรมธาตุตามธรรมเนียม

วันอังคารที่ ๒๕ เวลาเข้าไปเฝ้าพระที่วัด
พระบรมธาตุ และได้เวียนเทียนสมโภชแล้วได้นายรูป
ที่จริงดูรูปร่างพระบรมธาตุที่นี้แล้วเสียใจ คือคิดว่า
จะดีกว่าที่เป็นจริงเป็นอันมาก เมื่อตามเสด็จพระ
ราชดำเนินครั้งก่อนก็จำไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นเท่ากับ
ได้เห็นเป็นครั้งแรก

เวลาบ่ายได้ขับรถไปทางถนนรอบกำแพงเมือง
ไปนั่งที่มุงหน้าพระธรรมศาลาในวัดพระบรมธาตุดูแห่
พระพุทธรูป ซึ่งเรียกว่าพระบรมราชา พระนั้นได้
เชิญขึ้นบุษบกวางบนตะเก็จให้คนอุ้มมา คนที่อุ้มนั้น
ไม่ใช่แต่เฉพาะชายฉกรรจ์ ทั้งคนชราเด็ก แล ผู้
หญิงก็อุ้มด้วย เพื่อเอาบุญ เพราะฉะนั้น มีคนที่อุ้ม
ตะเก็จนั้นหลายร้อยคนจนนับไม่ถ้วน มีเชือกเป็น ๒

เส้น คนจึงแบ่งเป็นสองแถว ในระหว่างเชือกมีการทรมานต่าง ๆ เดินเล่น ห่างจากวัดเสมาเมืองมาหยุดที่หน้าวัดพระบรมธาตุยกเข้าไปตั้งในวิหารเขียนพระยาสิทธิธรรมเชษฐาให้ข้าพระพุทธเจ้าปิดทอง แล้วข้าราชการปิดทองต่อไป แล้วจะเลยประดิษฐานพระองค์นี้ไว้ในวิหารเขียนต่อไป

พระที่เรียกว่าพระบรมราชานี้ สักเกตดูว่าเป็นพระเก่า เป็นพระหล่อขึ้น สูงขนาดคนอย่างกลาง ๆ ดูน่าตาสมเป็นพระเท่าตัวใครสักคนหนึ่ง แต่สืบดูเรื่องราวก็ไม่ได้ชัดเจน คงได้แต่เรื่องที่เล่า ๆ กันต่อ มาว่า เดิมพระองค์นี้ฝังอยู่ในกลางทุ่ง มีผู้ไปขุดพบเข้าจึงเอาไปประดิษฐานไว้ที่วัดนอกเมือง พระองค์นี้มีชื่อเสียงว่าปาฏิหาริย์ประคนต่าง ๆ มีขึ้นลี้ว้งเรือนเขาบ้าง ขึ้นหาลูกสาวเขาบ้าง ตามเรื่องว่าไล่กันจนมาถึงวัด เห็นผู้ร้ายหายเข้าไปในวิหารพระบรมราชานผู้ทีไล่วิ่งตามเข้าไปยังได้เห็นโคลนเปื้อนพระบาทอยู่ถึงกลับล้ามือไซ้ไว้ ต่อมาเมื่อเร็ว ๆ นี้ จึงจับตัวผู้ร้ายที่ไล่ความพระได้ เรื่องราวก็ชอบกล แต่ที่เล่าไม่เห็นนั้น คือเหตุโฉนจึงอุสาหามีคนเชื่อได้ ดูไม่น่าเชื่อเลย พระพุทธรูปจะไปเที่ยวเล่นซุกซนได้เช่นนั้น ฝ่ายเจ้าผู้แผ่นดินคิดขัดพระพุทธรูปขึ้นก่อนนั้นก็ควรจะต้องยอมชมว่า มันช่างรู้ทथाไศรยของเพื่อนบ้านดีจริงๆ

ถ้ามันไม่แลเห็นหนทางอยู่ว่าเราจะเชือกกันแล้ว มันคงไม่ทำไปได้เป็นแน่ แต่อย่างไร ๆ ก็ดี ยังคงไม่ได้ความอยู่นั้นเองว่าเหตุไรจึงเรียกนามพระองค์นี้ว่าพระบรมราชา จะเรียกกันมาแต่เมื่อไรก็ไม่ปรากฏ

ครั้นปิดทองพระบรมราชาเสร็จแล้ว พระศิริธรรมมุนีได้เรียกพระพิธิธรรมมาสวดภาณยักษ์ให้ฟัง ทำนองสวดของเมืองนี้ก็เพราะดีแลเป็นทำนองเดียวกับที่สวดในกรุงเทพฯ นั้นเอง จึงคิดด้วยเกล้า ๆ ว่า บางทีของเราจะได้ไปจากทางนี้เอง แต่เอาไปแก้ไขแต่เดิมให้ดีขึ้นและขยายยืดออกไปอีกมาก เช่น นโม เป็นต้น ที่กรุงเทพฯ ดังครึ่งชั่วโมง ที่นี้ดูเหมือนไม่ถึง ๑๐ นาที

๑๓๖.

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า

ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า

วชิราวุธ